

728

ՀՈԳԻՆ ԿԸ ՄԵՌՆԻ՝

ՀԱՅ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՑԻՉՆԵՐ

Նիւ Եորք, Պոսթոն, Ուստըր, Փրալիսէնս,
Պրաքթըն, Քալիֆորնիա, և
Մանչեսթըր — Անգլիա:

1919

201

Հ-73

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Աստուած կարող է ոչնչացնել թէ հոգին եւ թէ մարմինը	4
ՊԱՏԿԵՐ Ա. ԱԴԱՄԻ ՍՏԵՂԾՈՒՄԸ	5
Ստորին կենդանիներն ալ հոգիներ են	9
«Հող էիր դուն, եւ հոգին պիտի դառնաս»	15
Մեր վերակենդանացման համար Աստուծոյ ըրած կարգադրութիւնը	18
ՊԱՏԿԵՐ Բ. — ՍՍՏԱՆԱՅԻՆ ՄԵԾ ՍՈՒՏԸ	27
Հողւոյ անմահութիւնը	30
Դժուրքի տանջանքները անցեալի փրկիսովա- ներուն գլխու պտոյտ պատճառեցին	32
Այն հաւատքը թէ մահացու հարուած մը կարող պիտի ընէ մարդը ամէն բան դիտնալու՝ շփոթեցուցած է շատերը	35
Պրն. Էտիսընը եւ Սուրբ Գիրքը	36
Առաջին մարդը հոգեղէն էր	38
Կամքը կը ներկայացնէ հոգին, անձնաւորու- թիւնը, ետը	41
Մեռեալ հոգիները յարութեան կ'սպասեն	44

ՀՈԳԻՆ ԿԸ ՄԵՌՆԻ՞

«Անոնց Հոգիները Մահուրնէ չխնայեց»:
ՍԱՂՄՈՍ ՀԸ. 50:

ԵՐԵՒ ձէկը պիտի ըսէ, ա՛հ ոչ ոք կը հաւատայ թէ մարմինը անմահ է: Ամէն մարդ գիտէ թէ մարմինը կը մեռնի, թէ զայն միշտ հողալ պէտք է, հետեւաբար չի կրնար անմահ ըլլալ: Սակայն Սբ. Գիրքը հոգի- ներու մասին կը խօսի: Արդեօք չի՞ կրնար ըլլալ որ հոգին անջնջնի ըլլայ — թէ՛ Աստուած որ հոգին ստեղծեց, անկարող է զայն ոչնչացնել:

Տրամաբանութիւնը կ'ըսէ մեզ թէ, եթէ հակա- ռակը ապացուցանող անժխտելի փաստեր չկան, ու- րեմն ամէն արարածի կեանքը արարչին կամքին հը- պատակելու է: Արդ, նկատեցէք, թէ Աստուածաշունչը ոեւէ տեղ հողւոյ անմահութեան մասին չի խօսիր, ինչ որ ոմանք կը թուին ենթադրել — ոչ թարգմա- նութեանց եւ ոչ ալ բնագրին մէջ: Համարաբար մը առէք եւ ջանացէք գտնել «անմահ հոգի» ասաց- ուածքը, եւ այսպէս դուք ալ շուտով պիտի համոզ- ուիք թէ Սբ. Գրոց մէջ աչս նման արտայայտութիւն չի գտնուիր: Ընդհակառակը, Աստուածաշունչը կ'ը- սէ թէ «Աստուած կրնայ հոգին ու մարմինը ոչնչա- ցրել», (Մատթ. Ժ. 28.) եւ դարձեալ, Այն հոգին

որ կը մեղանչէ պիտի մեռնի», (Եղեկ. ԺԸ. 4:) Ինչպէս որ արդէն տեսանք, այն որ կը մեռնի, այն որ կրնայ ոչնչացուիլ, անմահ չէ, չի կրնար մահուան կամ ոչնչացումի դէմ դնել: Որով վերոյիշեալ Սբ. Գրոց համարները կ'ապացուցանեն թէ ոչ հոգիները եւ ոչ ալ մարմինները անմահ են:

Ուրեմն ի՞նչ է հոգին:

Հոգիի շուրջ գոյութիւն ունեցող ընդհանուր գաղափարը այն է թէ անիկայ մեր մէջ գտնուող անբացատրելի բան մ'է, բայց թէ ի՞նչ է կամ ո՛ւր գետեղուած է՝ քիչեր կը փորձեն բացատրել: Այս անծանօթ բանը իսկական, գիտակից էակը ճանչցուած է եւ մարմինը որպէս անոր գործիքը կամ բնակարանը: Անգամ մը, Մեթոտական եպիսկոպոս մը հոգին սա պէս նկարագրեց. «ան ո՛չ ներքին ունի և ո՛չ ալ արտաքին, ոչ մարմին, ոչ ձեւ ու ոչ ալ մասեր ունի, եւ կրնանք անոնցմէ մէկ միլիոն ընկոյզի կեղեւի մը մէջ սեղմեցնել.» — արդարեւ, ասիկա ոչընչութեան լաւ նկարագրութիւն մ'է:

ԱՍՏՈՒԱԾ ԿՐՆԱՅ

ՈԶՆԶԱՅՆԵԼ ԹԷ՝ ՀՈԳԻՆ ՆԻ ԹԷ՝

ՄԱՐՄԻՆԸ

Մարմինը՝ հոգին չէ, ինչ որ ոմանք կը պընդեն. ասիկա մեր Տիրոջը խօսքերովը ապացուցուած է, թէ Աստուած կրնայ ոչնչացնել թէ՛ հոգին եւ թէ՛ մարմինը: Արդ, վերոյիշեալին համեմատ, եթէ մեր մտքերը նախապաշարուած մաքրենք, այս նիւթին շուրջ պէտք է աւելի բան մը սորվինք, երբ կը քնենք մարդուն ստեղծագործութեան ներշնչեալ արձանագրութիւնը: Դարձնելով Ծննդոց Բ. 7ը, մենք կը կար-

ԱՍՏՈՒԱԾ ԿԵՆԴԱՆՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՆՉ ՓՁԵՑ

Ծննդոց Բ. 7:

դանք. — «Եւ Տէր Աստուած դետնի Հողէն շինեց մարդը եւ անոր ռնգացը կենդանութեան [Երբայեցե-
րէն՝ կեանքերու, յոգնակի — աշխնքն այն՝ ինչ
որ սովորական է բոլոր կենդանեաց] շունչ փչեց, ու
մարդը կենդանի Հողի եղաւ» [աշխնքն զգայուն է-
ակ մը]:

Ըստ այս արձանագրութեան՝ աշխնքն կ'երեւի
թէ նախ մարմինը պատրաստուեցաւ, բայց ան մարդ
մը՝ Հողի կամ Էակ չէր, մինչեւ որ կենդանացաւ:
Ան աչքեր ունէր, բայց ուէ բան չտեսաւ. ախանջ-
ներ՝ բայց ոչինչ լսեց. բերան մը՝ բայց ոչ մէկ բան
խօսեցաւ. լեզու մը՝ առանց ճաշակի, ռունդեր՝
բայց առանց Հոտառութեան զգայարանքի. սիրտ մը՝
բայց չէր բարախէր. արիւն՝ բայց պաղ էր, անկեն-
դան. թոքեր՝ բայց չէին գործեր: Անիկա մարդ մը
չէր, այլ դիակ մը, անկենդան մարմին մը:

Մարդուն ստեղծագործութեան ընթացքին երկ-
րորդ քայլն էր՝ այս պատշաճ կերպով «չինուած»
մարմնին կեանք տալ, եւ ասիկա նկարագրուած է
Հետեւեալ խօսքերով. «Անոր ռնգացը կենդանու-
թեան շունչ փչեց»: Երբոր առողջ անձ մը խեղդուած
է, եւ կենդանութիւնը բոլորովին դադրած՝ կ'ըսեն
թէ կարելի է դայն վերակենդանացնել՝ անոր թեւե-
րը կուրծքին վրայ խաշածեւ շարժելով եւ ռունդերէն
ներս օդ փչելով, մինչեւ որ Հետզհետէ շնչառու-
թիւնը սկսի ռնգացը մէջ: Անշուշտ, Ագամի խընդ-
րոյն մէջ Արարչէն մեծ ջանք չէր պահանջուէր որ Իր
ստեղծած կատարեալ Ֆիզիքական գործարանները
սկսէին շնչել մթնոլորտի կենսատու թթուածինը:

Երբ կենսատու շունչը ռունդերէն ներս թափան-
ցեց՝ թոքերը ուռեցան, արեան շամանդաղները թըթ-
ուածինով պարուրուած՝ դէպի սիրտը Հոսեցան, որը

իր կարգին զանոնք մարմինն ամէն մասերուն ղրկեց, այսպէս, արթնցնելով բոլոր պատրաստուած՝ բայց մինչեւ այն ատեն անշարժ ջիղերը զգալու եւ գործելու: Երկվայրկեանի մը մէջ զօրութիւնը ուղեղը հասաւ, եւ ահա սկսաւ խորհուրդը, ըմբռնումը, տրամաբանութիւնը, տեսողութիւնը, զգալը, հոտառութիւնը եւ ճաշակը: Այն որ անկենդան մարդկային գործարան մ'էր, մարդ մը եղաւ, զգայուն էակ մը. այսպէս, մեր համարին մէջ յիշուած կենդանի հոգի վիճակին հասած էր:

Ասիկա չատ պարզ է եւ դիւրահասկնալի, եթէ առանց նախապաշարումի կարգանք Ծննդոցի արձանագրութիւնը: Մարմինը չէ զգայուն էակը, եւ ոչ ալ կենաց կաջծը, հապա վերոյիշեալ երկուքին՝ մարմնոյ եւ կենաց կաջծի Աստուածային զօրութեամբ միացման արդիւնքն է որ կը կազմէ զգայուն էակը: Ուրիշ խօսքով, զգայուն էակը կամ կենդանի հոգին, վիճակ մ'է որ չառաջ կուգայ մարմնոյ մը եւ կենդանութեան շունչի մը գերմարդկային զօրութեամբ միացումովը:

Դարձեալ, թէեւ Ադամ կատարեալ էր ֆիզիքապէս, բայց ան կենաց ծառերու պտուղէն պէտք էր ուտել վառ պահելու, յարատեւելու համար իր կեանքը, հոգին կամ զգայուն էութիւնը: Եւ երբ նա մեղանչեց, Աստուած զայն պարտեցէն արտաքսեց, որպէս զի «2րդ աշխարհի իր ձեռքը երկնցնէ ու կենաց ծառէն [յոգնակի, ծառերէն կամ ծառաստանէն] ալ առնէ եւ ուտէ ու յաւիտեան ապրի» [այսինքն չարունակարար ուտելով]: (Ծննդոց Գ. 22:) Աստուծոյ խօսքէն ցոյցող ճշմարտութեան լոյսին առջեւ ի՞նչպէս կը փարատին մառախուղները եւ առեղծուածները:

ՍՏՈՐԻՆ ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐՆ ԱՆ ՀՈԳԻՆԵՐ ԵՆ

Ահա, այսպէս, մենք կը տեսնենք թէ ինչու համար Սբ. Գիրքը ստորադաս կենդանիներուն նկատմամբ ալ հոգի բառը կը գործածէ: Անոնք, մարդոց նման զգայուն էակներ, կամ իմացականութեան տէր արարածներ են, միայն թէ ստորին դասակարգերու կը պատկանին: Անոնք, մարդու նման, կրնան տեսնել, լսել, զգալ, ճաշակել եւ հոտոտել. ու իւրաքանչիւրը իր ֆիզիքական գործարաններու նրբութեան համեմատութեամբ կրնայ տրամաբանել, թէ եւ անոնցմէ ոչ մէկը կրնայ այնքան վերացարար եւ կամ այնքան բարձր մակարդակի վրայ խորհիլ, որքան մարդը: Այս տարբերութիւնը չի նշանակեր թէ մարդը ստորին դասու անասուններէն տարբեր տեսակ կեանք մը ունի, որովհետեւ բոլորն ալ նոյնանրման կենսական զօրութիւնները միեւնոյն աղբիւրէն կամ կենաց ակէն, միեւնոյն Արարչէն կ'ստանան: Բոլորն ալ միեւնոյն մեթոտով կեանքերնին վառ կը պաշեն, նոյնանման կերակուրներ մարսելով՝ արին, մկանունք, ոսկորներ եւն. կ'արտադրեն, իւրաքանչիւրը իր տեսակին եւ բնութեան համեմատ եւ իւրաքանչիւրը միեւնոյն կերպով կը սերընդագործէ իր տեսակը, ցեղը, իր սերունդին պարգեւելով աչն կեանքը զոր սկիզբէն Աստուծմէ ստացաւ: Անոնք ձեւով եւ մտային կարողութեամբ կը տարբերին:

Ո՛չ ալ կարելի է լսել թէ մինչդեռ մարդը հոգի մ'է (կամ գիտակից էակ մը) անասունները զուրկ են այս հոգի-յատկութենէն (soul-quality) կամ իմացականութենէն, խորհուրդէն, զգալէն: Ընդհակառա-

կը, թէ՛ մարդը եւ թէ՛ անասունը ունին այս Հոգի-
յատկութիւնը կամ իմացականութիւնը, զգայուն էութիւնը: Ասիկայ ոչ միայն Սբ. Գիրքը կը յայտնէ, Հայոս նաեւ անոր ճշմարտութիւնը որոշ կերպով կըր-
նանք նշմարել երբ Հոգի բառին բուն նշանակու-
թիւնը ըմբռնած ենք, ինչպէս որ վերը ցոյց տուինք: Զոր օրինակ. երեւակայեցէք կատարեալ շան մը ըս-
տեղծումը, եւ եւթադրեցէք թէ անոր ստեղծումը
մանրամասնօրէն նկարագրուած ըլլար, ինչպէս որ
էր Ադամինը. մանրամասնութեան ի՛նչ տարբերու-
թիւն կարելի է երեւակայել: Ծան մը ստեղծուած
մարմինը չուն մը պիտի չըլլայ մինչեւ որ կեանքի
չունչը չի կենդանացնէ այդ մարմինը. — որմէ վերջ
միայն ան կենդանի արարած մը պիտի ըլլայ իրեն
չատուկ բոլոր զգայութիւններովը եւ կարողութիւն-
ներովը — ստորին դասու կենդանի Հոգի մը, չուն
կոչուած, ինչպէս որ Ադամ, երբ կեանք ստացաւ,
կենդանի արարած մը եղաւ իր չատուկ զգայութիւն-
ներովը եւ կարողութիւններովը — մարմնեղէն էակ-
ներու բարձրագոյն դասու կենդանի Հոգի մը, մարդ
կոչուած:

ՄԱՐԴՈՒՆ

ՆՐԱՍԿՈՅՆ ՅՕՐԻՆՈՒԱԾՔԸ

Քանի որ մարդոց եւ անասնոց միջեւ դտնուած
մեծ տարբերութիւնը զանոնք կենդանացնող կեանքին
մէջ չէ, եւ ոչ ալ Հոգիի զօրութեան պակասութենէն
որը երկուքն ալ ունին, կրնա՞յ ըլլալ արդեօք որ
տարբերութիւնը իրենց մարմիններուն մէջ ըլլայ:
Այո՛, անտարակոյս, բնական տարբերութիւնը Փի-
զիքական է, որուն վրայ կրնանք աւելցնել այն իրո-

ղութիւնը թէ, Աստուած մարդուն ապագային Հա-
մար օրհնութիւններ վերապահած է, որը արտայայ-
տուած է իր խոստումներուն մէջ, մինչ դեռ անասնոց
ապագայ կենաց Համար այսպիսի ոչ մէկ օրհնութիւն-
ներ վերապահուած են — եւ ոչ ալ իրենց Փիզիքա-
կան կազմը կը ներէ վերացական բաներ ըմբռնել ու
գնահատել: Ուրիշ բաներ Հաւասար ըլլալով, ու-
ղեղի մեծութիւնը եւ ծանրութիւնը ընդունակութիւն
եւ իմացականութիւն կը նշանակեն: Այս կէտին մէջ,
մարդը՝ Արարիչէն աւելի բարձր կերպով օրհնուած
է քան անասունը: Անասունը մարդէն աւելի նուազ
ուղեղ ունի, եւ ինչ որ ունի գրեթէ բոլորովին ռա-
խախտիք Հակումներու կը վերաբերի: Անոր ուղիղի
եւ սխալի ամենաբարձր ըմբռնումը իր տիրոջը, մար-
դուն կամքն է. ան չի կրնար գնահատել բարոյակա-
նին կամ բնութեան վսեմութիւնը. Արարիչը անոր
չի տուաւ այսպիսի բաներ ըմբռնելու ուղեղի — կա-
րողութիւն մը:

Բայց թէ եւ մարդը իր Արարչէն «խիստ բարի»
կոչուելէն յետոյ իր նախնական կատարեալ վիճա-
կէն իյնալով մեղաց ու մահուան մատնուեցաւ, ո-
րով շատեր փոխան իմացական բարձրագոյն կարո-
ղութեանց՝ մտային ստորնագոյն մասերը գործա-
ծելով ուղեղի բարձրագոյն կարողութիւնները ներ-
կայացնող գործարանները ճոզած վիճակի մէջ թո-
ղած են, սակայն այդ գործարանները դեռ գոյու-
թիւն ունին եւ ընդունակ են զարգանալու, բան մը
որ ճշմարտութիւն չէ՝ անբան անասնոց ամենակա-
տարեալ դասին Համար իսկ: Ուրեմն բուն կէտը Հոն
է որ Արարիչը մարդը բարձր եւ նուրբ յօրինուած էով
մը օժտած ըլլալուն Համար է որ անասուններէն կը
տարբերի: Անոնք միեւնոյն տեսակ միս եւ ոսկոր ու-

նին, միեւնոյն օգը կը շնչեն, միեւնոյն ջուրը կը խմեն, եւ միեւնոյն տեսակ կերակուր կուտեն, եւ բոլորն ալ իմացականութիւն ունեցող հոգիներ կամ արարածներ են. բայց մարդը իր լաւագոյն մարմնոյն մէջ աւելի բարձր իմացական կարողութիւն ունի, և Արարիչը այն պէս նկատած է իրը թէ ան բոլորովին տարբեր մակարդակի վրայ կը գտնուի: Ինչ համեմատութեամբ որ մեզքը կ'ստորնացնէ մարդը իր սկզբնական նմանութենէն, նոյն համեմատութեամբ նա «անասնական» բնաւորութիւն կ'ստանայ — զուրկ աւելի բարձր եւ աւելի նուրբ զգացումներէ:

Ասոր կը համաձայնի Սբ. Գրոց վկայութիւնը: Մենք կը կարգանք. (Ծննդոց Ա. 29, 30) «Ձեզի կերակուր պիտի ըլլայ, ու երկրի բոլոր գազաններուն, ու երկնքի բոլոր թռչուններուն, եւ երկրի վրայ կենդանութեան շունչ (Երբայեցերէն՝ 'նէֆէշ քէյան' — կենդանի հոգի մը) ունեցող բոլոր սողուններուն»: Դարձեալ (Ծննդոց Ա. 20) «Ջուրերը կենդանութեան շունչ (Երբայեցերէն՝ կենդանի հոգի մը) ունեցող շատ սողուններ հանեն»: (Տես Անգլիերէն Սբ. Գրքի լուսանցքի թարգմանութիւնը):

ԱՅՍ ԿԵՏԻՆ ՇՈՒՐՁ ՍԲ. ԳՐՈՑ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄԸ

Միեւնոյն ճշմարտութիւնը — թէ մարդկութեան մէջ գտնուած կեանքի սկզբունքը միւս բոլոր կենդանեաց մէջ գտնուածէն չի տարբերիր, որոնք ունեւորու միջոցաւ կը շնչեն եւ որը զիրենք կը զանազանէ ձուկերէն — ցոյց տրուած է Ջրհեղեղով յառաջ եկած կործանումի արձանագրութեան մէջ:

(Ծննդոց 2. 17. է. 15, 22:) Ասիկայ լիութիւն կը համաձայնի Սողոմոն Թագաւորի խօսքերուն հետ, թէ մարդուն եւ անասունին շունչը (Երբայեցերէն՝ բուաշ, կենաց հոգին) «մէկ է», մէկ տեսակ կեանք, և թէ, «մէկը ինչպէս որ կը մեռնի, միւսն ալ այնպէս կը մեռնի»: (Ժողովողի Գ. 19:) Երբ նա կը հարցունէ (Ժողովողի Գ. 21), «Ո՞վ գիտէ թէ մարդոց որդիներուն հոգիները վեր կ'ելլեն, եւ անասնոց հոգիները վար գետինը կ'իջնեն», նա կը հակաճառի Հեթանոս վարդապետութեան հետ, որը նոյն իսկ այն ատեն սկսած էր խորհիլ թէ մարդը ինքնածին չառկութիւն մ'ունի որը պիտի արգիլէ անոր մահը, նոյն իսկ երբ նա կը թուի մեռնիլ: Իմաստուն Սողոմոն կը պահանջէ ոեւէ փաստ, ոեւէ գիտութիւն որ կը փորձէ պաշտպանել այս անհիմն դադափարը: Սողոմոնի՝ Հեթանոս փիլիսոփաներու ուղղած այս մարտահրաւէրը — որպէսզի կամ այս կէտը ապացուցանող փաստեր հայթայթեն, եւ կամ խոստովանին թէ իրենք այդպիսի գիտութիւն չունին — կը Հետեւի այս նիւթին նկատմամբ իր տուած ճշմարիտ տեղեկութեան, որը կը գտնենք Ժողովողի Գ. գլխուն 19 եւ 20րդ համարներուն մէջ:

Մարդուն և անասունին միջև գտնուած տարբերութիւնը շունչի կամ կեանքի տեսակին մէջ չի կայանար, հապա թէ մարդը աւելի բարձր յօրինուածք մ'ունի քան միւս անասունները. տէր ըլլալով բարոյական եւ մտաւորական այնպիսի զօրութեանց եւ յատկութիւններու որոնք Արարչին ունեցածներուն պատկերին կամ նմանութեանը պէս են, միայն թէ նա դեռ աւելի բարձր յօրինուածք մը ունի, որը հոգեղէն է եւ ոչ մարմնեղէն: Եւ ինչպէս որ արդէն ցոյց տուինք, մարդուն ապագայ կենաց նկատմամբ

ունեցած յոյսը ոչ թէ իր ինքնածին զօրութեանց մէջ կը կայանայ, այլ իր Արարչին բարերար կարգադրութեանց մէջ, որը կեդրոնացած է Մեծ Փրկչին միջոցաւ ամէն մարդու Հոգիին մաշուոյն փրկուելու մեծ իրականութեանը մէջ, նաեւ այն յաջորդական ողորմած կարգադրութեանը մէջ՝ թէ անոնք որ Յարութեան միջոցաւ յաւիտենական կենաց կ'ուզեն տիրանալ, Նոր Ուխտի պայմաններուն պիտի ենթարկուին:

Մեր Փրկիչը «Իր անձը, (Հոգին, էութիւնը) մաշուան մատնեց, մեղաց համար զոհեց» (Եսայի ԾԳ. 10, 12.) եւ Նա իր Թանկագին արեամբը — Իր Հոգիին (էութիւնը) մեղաց համար զոհելովը գընեց Ադամի հոգին (եւ անոր սերունդը): Հետեւաբար, քանի որ հոգիներն էին որ փրկուեցան, ուրեմն հոգիներն են որ պիտի արթնան, յարութիւն պիտի առնեն:

Շատեր կը խորհին թէ Թաղուած մարմինները Հիւլէ առ Հիւլէ պիտի վերականգնին, բայց, ընդհակառակը, Առաքեալը կ'ըսէ. «Չէ թէ այն մարմինը որ պիտի բուսնի կը սերմանես (մաշուածը):» Յարութեան ժամանակ Աստուած իւրաքանչիւր անձի (իւրաքանչիւր Հոգիի կամ զգայուն էութեան) պիտի տալ այնպիսի մարմին մը որ Իր անսահման իմաստութիւնը հաճած է հասթայթել. եկեղեցիին՝ «Հարս»ին, որը այս դարուս ընտրուած է՝ հոգեւոր մարմիններ, իսկ վերահաստատութեան դասակարգին ալ մարդկային մարմիններ, բայց ոչ թէ մաշուած ժամանակ կորսնցուցած միեւնոյն մարմիննին:— Ա. Կորնթացիս ԺԵ. 37, 38:

Ինչպէս որ Ադամին ստեղծագործութեան ժամանակ փրկիքական գործարաններու եւ կենդանու-

թեան տունչի իրար բերելովը զգայուն էութիւն մը կամ հոգի մը յառաջ եկաւ, նոյնպէս ալ, ասոնց, ունէ պատճառաւ կազմալուծուելը վերջ կը դնէ զգայուն էութեան — դադրեցնելով ամէն տեսակ խորհուրդները եւ զգացումները: Հոգին (այսինքն զգայուն էութիւնը) կը դադրի, մարմինը Հոգին կը վերադառնայ ինչպէս որ էր, մինչ դեռ Հոգին (կենաց շունչը, տես Անգլիերէն Թարգմանութիւնը) Աստուծոյ կը վերադառնայ, որ զայն Ադամին տուաւ սկիզբէն, ու անոր միջոցաւ անոր բոլոր սերունդին: (Ժողովողի ԺԲ. 7:) Անիկայ այն իմաստով Աստուծոյ կը վերադառնայ՝ թէ թէեւ որդեծնութեան ժամանակ մարդկային իշխանութեան ներքեւ էր, սակայն ալ դադրած է այդպէս ըլլալէ, եւ որը միմիայն Աստուածային զօրութեամբ կը վերադարցուի:

«ՀՈՂ ԷԻՐ ԴՈՒՆ,

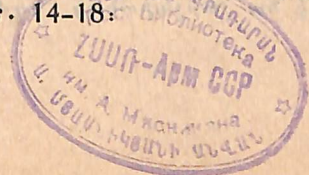
ԵՒ ՀՈՂԻՆ ՊԻՏԻ ԴԱՌՆԱՍ»

Ոմանք բանաստեղծին խօսքերը կը ջանան մէջ բերել, իբրեւ փաստ Հոգւոյ անմահութեան — «Դու չի՞ր, դառնաս Հոգին, Հոգւոյն վրայ չ'ես ըսուած»: Բաց դժբաղդ աւելի շատ վստահութեան արժանի է, Լօնկֆէլտն՝ թէ ոչ Եհովան: Վերոյիշեալ Համարին մէջ մարմնոյ գործունէութեան դադարման եւ զգայնութեան դադարման միջեւ տարբերութիւն մը դնելու ջանք չ'է եղած: Սաղմոսերգուն ալ միեւնոյն խորհուրդը կ'ապացուցանէ. «Անոր Հոգին (շունչ) կ'ելլէ, անիկա իր Հոգը կը դառնայ, նոյն օրը անոր խորհուրդները կը կորսուին».— Սաղմ. ԺԽԶ. 4:

Մեղքի պատճառով մահուան դատապարտուողը, մարդուն մարմինը չէ, եւ ոչ ալ անոր կենաց կայծը, Հապա անոր զգայնութիւնը, որը հոս մեր վերնագրին մէջ յիշուած «դո՛ւն» գերանունով ներկայացուած է: Աստուած անհատին պատասխանատու մասին Հետ է որ գործ ունի — «Քանզի մարդը երեւցածին կը նայի, բայց Տէրը սրտին (կամքին) կը նայի» Ա. Թադ. ԺԶ. 7: Եւսովան անշուշտ գիտե՞ր որ Ադամին մարմինը ունէ բան չէր կրնար ընել առանց մտքին ղեկավարութեանը: Պատուէրը չ'ըսե՞ր «Քու մարմինդ աչդ պտուղէն կերած օրը անշուշտ պիտի մեռնի, Հապա կ'ըսէ. «անկէ կերած օրդ (դո՛ւն) պիտի մեռնիս»: Թէ պատուէրը եւ թէ պատիժը, անհատականութեան, զգայուն եւ պատասխանատու էակին, եսին է որ տրուած է — Ժողովողի Գ. 20: Մէկը պիտի ըսէ, բայց մահուան ատեն զգայուն էակին ի՞նչ կը պատահէ: Ան պարզապէս գոյութենէ կը դադրի, անիկա կ'անհետանայ այնպէս, ինչպէս որ մօմին բոցը կ'անհետանայ մարուելէն վերջ, եւ կամ կ'աներեւոյթանայ այնպէս ինչպէս որ սեւ գրատախտակին վրայի թուանշանները կ'աներեւոյթանան սրբիչով սրբուելէն վերջ: Ինչպէս որ թուանշաններու՝ նմանապէս ալ մարդոց յիշատակը կրնայ պահուիլ: Սբ. Գիրք ցոյց կուտայ թէ Արարիչը ամէն անհատի յիշատակը կամ նկարագրի արձանագրութիւնը կը պահէ, որպէս զի յարմար ատենին իւրաքանչիւր մարդու անհատականութիւնը նոյնութեամբ վերակենդանացնէ, անոր մարմին մը տալով: Քանզի ունէ զգայուն էակ, ըլլալ հոգեւոր կամ մարդկային, գոյութիւն չի կրնար ունենալ առանց մարմնի: Սակայն յիշատակը զգայուն էակը չէ, ասոնք բոլորովին երկու տարբեր բաներ

են: Եթէ չիշատակ զգայնութիւն նշանակէր՝ այն ատեն չարութեան պէտքը չի պիտի տեսնուէր, ինչու որ յարութիւն ըսելը անկենդանութենէ վերակենդանացում, ու մահուանէ հրաշքով դէպի կենաց փոխանցում կը նշանակէ:

Ուրեմն զգայուն էակը մահուան վայրկեանին ուրիշ անձանցով վայրի մը մէջ չի շարունակեր իր գոյութիւնը, Հապա գոյութենէ բոլորովին կը դադրի մինչեւ յարութեան առաւօտը: Բայց պիտի Հարցուի մեզ. միթէ առաքեալը «Այս մահկանացու մարմնէն ազատելու» մասին չի՞ խօսիր, ու նաեւ չի՞ յիշեր — «Թէպէտ այս մեր դուրսի մարդը կ'ապականի, սակայն մեր ներսի մարդը օրէ օր կը նորոգուի» — Բ. Կորնթ. Գ. 16: Այո՛, բայց առաքեալը նոր արարած մ'էր, որն որ բոլորովին տարբեր Հարց մ'է: Մարդկային բնութեան մասին եղած չափ մը սխալ Հասկացողութեանց պատճառը այն է որ Քրիստոսի Եկեղեցւոյ, նոր արարածներու, պատկանող Սբ. Գրոց Համարները, ոչ Քրիստոնեայ, աշխարհիկ մարդոց վերադրած ենք: Սբ. Գիրքը Հասկընալու Համար անհրաժեշտ է որ Աստուծոյ խօսքը շիտակ բաժնել սորվինք: Ըմբռնելով այս իրողութիւնները, Տիրոջ դաստիարակուածները, չարութեամբ տիրանալիք իրենց ապագայ կենաց յոյսը Աստուծոյ եւ Քրիստոսի վրայ կը դնեն, Որը Աստուծոյ խիստ բարձրացուած ներկայացուցիչն է ներկայիս: (Ղուկաս ԻԳ. 46, Գործք Առաքելոց Է. 59:) Ուրեմն, եթէ Աստուած փրկագինն և խոստացեալ չարութեան միջոցաւ մարդուն ապագայ կենաց Համար ունէ կարգադրութիւն ըրած չըլլար, մահը մարդկութեան բոլոր յոյսերուն վերջակէտը պիտի ըլլար: — Ա. Կորնթացիս ԺԵ. 14-18:

ՄԵՐ ՎԵՐԱԿԵՆԴԱՆԱՑՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԱՍՏՈՒԾՈՅ
ԸՐԱԾ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Եւ այսպէս, ահա, Աստուած մեր դարձեալ ապրելուն համար զարմանալի կարգադրութիւն մ'ըրած է. եւ իր մարդասէր ծրագիրը քողագերծելէ ի վեր, ամէն անոնք որ այս նիւթին շուրջ գիտակցօրէն խօսած կամ գրած են (զոր օրինակ Սբ. Գրոց ներշնչեալ մատենագիրները) միաձայն հաւանութեամբ կը խօսին այն անզգայ ժամանակամիջոցին մասին որ կը գտնուի մահուայ եւ յարութեան առաւօտեայ միջեւ, ուր զգայուն էութիւնը առժամապէս դադրած է որպէս թէ կը քնանայ: Արդարեւ, այս պատկերը հիանալի է. որովհետեւ մեռելները բոլորովին անզգայ ու անգիտակ են մահուայ շրջանի տեւողութեան, եւ զարթնումի վայրկեանը այնպէս պիտի թուի անոնց՝ որպէս թէ իրենց մահուան (կազմալուծման) յաջորդ վայրկեանն է: Զոր օրինակ, մենք կը կարդանք թէ Տէրը Ղազարոսի մահուան նկատմամբ խօսած ժամանակ ըսաւ. «Ղազարոս, մեր բարեկամը քնացած է. բայց կ'երթամ որ զանիկայ քունէն արթնցնեմ»: (Տես Անգլիկերէն Սբ. Գիրքը): Վերջէն, որովհետեւ աշակերտները չըմբռնեցին Յիսուսի այս խօսքերը, նա ըսաւ. «Ղազարոս մեռած է»: (Յովհաննու ԺԱ. 11:) Եթէ մահուայ մէջ գիտակցութիւն կենալու վարդապետութիւնը ուղիղ էր, միթէ զարմանալի չէ՞ որ, Ղազարոս իր չորս օրուայ մեռած վիճակին փորձառութեանց մասին ո՛չ մէկ բան ըսաւ: Ո՛չ ոք պիտի հաւատայ թէ նա չարչարանաց «դժոխք»ի մը մէջ

էր, որովհետեւ Յիսուս զայն իր «բարեկամը» կոչեց. իսկ եթէ նա երկնային երջանկութեանց մէջ էր, մեր Տէրը զանիկայ անկէ դուրս պիտի չի կանչէր, որովհետեւ ատիկայ ոչ բարեկամական արարք մը եղած պիտի ըլլար: Սակայն ինչպէս որ մեր Տէրը յայտնեց, Ղազարոս կը քնանար, եւ նա զանիկայ դէպի կեանք, դէպի զգայնութիւն վերադարձուց, արթնցուց, եւ կամ թէ հոգին վերադարձաւ, կամ վերակենդանացաւ, եւ այս բոլորը յայտնապէս չընորհ մ'էր որը թէ Ղազարոսէն եւ թէ անոր բարեկամներէն մեծապէս գնահատուեցաւ:

Սբ. Գրոց մէջ՝ սա խորհուրդը կը տիրէ թէ՛ զարթնումի եւ յարութեան առաւօտեան հետ բաղդատելով, մենք ներկայիս մահուան եւ քունի գիշերուանը մէջ ենք: «Իրիկունը (Անգլիկերէն Սբ. Գիրքը — գիշերը) լաց կայ, բայց առաւօտուն ուրախութիւն»: — Սաղմոս Լ. 5:

Առաքեալներն ալ յաճախակի գործածեցին այս պատշաճ, չուսալի՝ եւ անվրդով առակաբանական լեզուն: Զոր օրինակ, Ղուկաս՝ Ստեփանոս նախալրկային համար կ'ըսէ թէ «նշեց». Պօղոսի՝ Անտիոքի մէջ խօսած քարոզի արձանագրութեանը մէջ ալ նա միեւնոյն ոճը գործածեց. «Դաւիթ... քնացաւ» (Տես Անգլիկերէն Սբ. Գիրքը) Գործք Առաքելոց է. 59, ԺԳ. 36:) Պետրոսն ալ միեւնոյն ոճը կը գործածէ, ըսելով. «Հայրերը քնացան»: (Բ. Պետրոս Գ. 4:) Պօղոս շատ անգամներ գործածեց այս ոճը, ինչպէս որ հետեւեալ մէջբերումները ցոյց կուտան. —

«Որոնցմէ շատերը մինչեւ հիմա կը մնան, եւ ոմանք ալ նմանցին»: — Ա. Կորնթացիս ԺԵ. 6:

«Թէ որ մեռելները յարութիւն չեն առներ, ...

աչն ատեն Քրիստոսով ննջողներն ալ կորսուած են:»
— Ա. Կորնթացիս ԺԵ. 13-18:

«Բայց Հիմա Քրիստոս մեռելներէն յարութիւն առած է՝ ննջեցելոց առջի պտուղը:» — Ա. Կորնթ. ԺԵ. 20:

«Ահա ձեզի խորհուրդ մը կը զըրուցեմ, ամէնքս պիտի չննջենք:» — Ա. Կորնթացիս ԺԵ. 51:

«Չենք ուզեր՝ եղբայրներ՝ որ տգէտ ըլլաք ննջեցեալներուն վրայով:» — Ա. Թեսաղոնիկեցիս Դ. 12:

«Աստուած՝ Յիսուսով ննջեցեալները Անոր հետ պիտի բերէ (մահուընէ):» — Ա. Թեսաղոնիկեցիս Դ. 13:

Երբ որ Թագաւորութիւնը, յարութիւնը գայ, «Մենք որ մինչեւ Տիրոջը ներկայութիւնը ողջ կը մընանք, բնաւ ննջեցեալներէն առաջ պիտի չանցնինք:» — Ա. Թեսաղոնիկեցիս Դ. 14:

Անոնք խաղաղութեամբ «քնացան», սպասելով Տիրոջը Օրուանը — Քրիստոսի Օրուանը, Հաղարամեայ Օրուանը — լիովին Համոզուած ըլլալով թէ իրենց՝ Անոր (Քրիստոսի) աւանդած բանը Նա կըրնայ պահել մինչեւ աչն օրը: (Բ. Տիմոթէոս Ա. 12:) Նոյնպէս ալ այս միեւնոյն խորհուրդը կը տիրէ ամբողջ Հին Կտակարանին մէջ — աչն ժամանակէն ըսկըսեալ, երբ Աստուած առաջին անգամ Արարհամի քարոզեց յարութեան Աւետարանը՝ «Նա իր Հայրերուն հետ քնացաւ» ոճը խիստ Հասարակ է Հին Կտակարանին մէջ: Բայց Յոր այս կէտը խիստ զօրաւոր լեզուով կ'արտայայտէ, ըսելով. «Երանի թէ մինչեւ քու բարկութեանդ անցնիլը՝ գերեզմանին մէջ ծածկէիր ու պահէիր զիս:» Ներկայ մահուայ ժամանակը Աստուծոյ բարկութեան չըջանն է — սկզբնական

մեղքին պատճառաւ մահուայ անէծքը բոլոր մարդկութեան վրայ է: Սակայն, մեզի խոստացուած է թէ որոշեալ ժամանակին անէծքը պիտի վերնայ եւ Փրկչին միջոցաւ աշխարհի բոլոր ընտանիքներուն օրհնութիւն մը պիտի տրուի. որով բազմաթիւ մարդկութեան մէջ պատկերն է, Յորը (որ տառապող մարդկութեան մէջ պատկերն է, կը շարունակէ.) «Ինծի սահմանուած ժամանակիս բոլոր օրերը պիտի սպասեմ, մինչեւ որ իմ փոխուելու կարգս գայ. (աչն ատեն) պիտի կանչես (Յով. 14, 15:) եւ մենք Նոր Կտակարանի ժամանակներուն նկատմամբ կը կարգանք մեր Տիրոջ պատասխանը. «Այն ատեն բոլոր մեռեալները պիտի լսեն Աստուծոյ Որդւոյն ձայնը» (որպէսզի արթնան իրենց մահուայ քունէն եւ Աստուծոյ նկատմամբ լիովին գիտակցութեան մը գան ու աշպէս յաւիտենական կենաց լեցուն պատեհութիւն մը ունենան: — Յովհաննու Ե. 25, 29. Ա. Տիմոթէոս Բ. 4-6. Յովհաննու Ա. 9:

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ — ՄՈՄ ՄԸ

Պարզաբանենք մարդուն եւ անասունին մարմինը, Հոգին ու շունչը աւելի նուազ կնճռոտ եւ դիւրահասկնալի օրինակով մը. զոր օրինակ՝ չի վառուած մոմ մը պիտի Համապատասխանէ մարդկային անկենդան մարմնոյ մը կամ դիակի մը. մոմին վառուելը պիտի Համապատասխանէ կենաց կայծին, որը սկիզբէն Արարչէն տրուած էր. բոցը կամ լոյսը կը Համապատասխանէ զգայուն էութեան կամ իմացակա՛նութեան եւ կամ Հոգւոյ յատկութեան. թթուածի-

նույլ լեցուած մթնոլորտը՝ որը կը միանայ մոմին բընածուխին հետ, վառ պահելու համար բոցը՝ կը համապատասխանէ կենաց շունչին կամ կեանքի զօրութեան, որը կը միանայ ֆիզիքական գործարաններուն հետ, յառաջ բերելու համար հոգին եւ կամ իմացական գոյութիւնը: Եթէ փորձանք մը պատահի, որ ոչնչացնէ մոմը, անտարակոյս, բոցը գոյութենէ պիտի դադրի. նոյնպէս ալ՝ եթէ մարդու կամ անասունի մը մարմինը ոչնչանայ Հիւծախտով եւ կամ ուրիշ փորձանքով, հոգին, կեանքը, իմացականութիւնը կը դադրի գոյութենէ:

Եթէ մոմին բոցէն դադրեցնենք օդի հալթայթումը, օդահան մեքենայով մը, կամ ընկղմէինք մոմը ջուրի մէջ, լոյսը պիտի չիջանէր՝ եթէ նոյն իսկ մոմը չի վնասուէր: Նոյնպէս ալ մարդուն կամ անասունին հոգին, կեանքը, գոյութիւնը պիտի դադրի, եթէ կեանքի շունչը կտրուի, խեղդուելով եւ շնչահեղձ ըլլալով, մինչդեռ թերեւս մարմինը համեմատաբար անվնաս մնայ: Ինչպէս որ վառուած մոմը՝ նպաստաւոր պարագաներու տակ գործածելով՝ կարելի է ուրիշ մոմեր ալ վառել, բայց երբ բոցը մարի, այլեւս ո՛չ ինքզինքը կրնայ վերստին վառել եւ ոչ ալ ուրիշներ, նոյնպէս ալ՝ մարդկային եւ կամ անասնական մարմինը, քանի որ կենդանի է, իր կենդանի հոգի կամ էութիւն կրնայ աստուածային սահմանադրութեան ներքեւ, սերել կամ արտադրել ուրիշ հոգիներ կամ էակներ — սերունդ. բայց՝ երբ կեանքի կաշծը կը մարի, հոգին կամ էութիւնը կը դադրի, նոյնպէս եւ խորհելու, զգալու եւ սերելու բոլոր գորութիւնները կ'ոչնչանան: Այս խորհրդածութեան հետ համաձայն է ալն, ինչ որ Սբ. Գրոց մէջ կը կարդանք Յակոբի որդւոց մասին, «Եւ Յա-

կոբին երանքէն ելած բոլոր հոգիները եօթանասուն հոգի էին»: — Ելից Ա. 5): Յակոբ թէ՛ իր կեանքի կայծը, եւ թէ՛ ֆիզիքական գործարանները ու ասոնց միութեան արդիւնքը եղող իր հոգին կամ իմացականութիւնը Իսահակէն ստացաւ, եւ ուրեմն Աղամէն, որուն միայն Աստուած ուղղակի կերպով շնորհած էր կեանքը: Եւ այսպէս՝ Յակոբ իր սերունդին փոխանցեց կեանքը, յօրինուածքը եւ հոգին: Նոյնպէս եւ միեւնոյն ժառանգական օրէնքն է որ կը տիրէ ընդհանուր մարդկութեան մէջ:

Մոմը կրնայ դարձեալ վառուիլ ամէն անոնցմէ, որոնք վառելու կարողութիւն ունին. սակայն, աստուածային կարգադրութեամբ մարդկային մարմինը կեանքի կայծէն զրկուելէ յետոյ «կը դառնայ հոգի ուրիշ առնուած էր», եւ կեանքի կայծը չի կրնար վերստին բռնկիլ առանց աստուածային զօրութեան, հրաշքով մը: Ուրեմն յարութեան խոստումը կենդանական գոյութեան կամ հոգւոյ վերստին բռնկման խոստում մ'է, եւ քանի որ ուրիշ էակ կամ հոգի չի կրնար գոյութիւն ունենալ առանց մարմինի եւ վերանորոգուած կեանքի — զօրութեան կամ ոգւոյ, ասկէ կը հետեւի թէ՛ խոստացուած յարութիւն մը կամ հոգւոյ կամ էութեան վերակենդանացում մը նոր մարմիններ կ'ափնարկէ, նոր յօրինուածք: Սակայն, Ս. Գրոց համարները կը վստահեցնեն մեզ թէ՛ հոգ դարձած մարդկային մարմինները չէ որ պիտի վերակենդանան, հապա, հոգին, զգայնութիւնը կամ եսն է վերակենդանոցողը: Յարութեան ժամանակ՝ Աստուած անոնց նոր մարմիններ պիտի տայ իր հաճութեան համաձայն: — Ա. Կորթ. ԺԵ. 36-40:

Հոս Առաքեալը կը յայտնէ թէ՛ յարութեան ժամանակ, մասնաւոր դասակարգ մը պիտի գտնուի,

որ արժանի պիտի Համարուի նոր բնութեան, Հոգեղէնի՝ փոխան մարդկային կամ մարմնեղէն բնութեան. եւ, ինչպէս որ պէտք է ակնկալենք, նա կը ցուցնէ թէ այս բնութեան մեծ փոփոխութիւնը պիտի իրականանայ անոնց տարբեր տեսակ մարմին տալովը: Հոս՝ դարձեալ, մոմը կրնայ իբր օրինակ ծառայել: Ենթադրեցէք մարմնեղէն կամ մարդկային բնութիւնը ճարպով շինուած մոմով մը պատկերացուած, իսկ նոր մարմինը, մեղրամոմով մը՝ աւելի փայլուն բոցով, եւ կամ ելեքտրական աղեղալոյսի կազմուածքով մը:

ԻՆՔՆՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒԻ

Եթէ մեր Արարչին ունեցած զօրութենէն եւ իմաստութենէն նուազ զօրութեան եւ իմաստութեան տէր մէկը երաշխաւորէր չարութիւնը, մենք, թերեւս իրաւամբ վախնայինք ոեւէ սխալմունքներէ կամ վրիպումներէ, որոնցմով թերեւս իմֆնութիւնը կորսուէր, մասնաւորաբար անոնց՝ որոնց շնորհուած էր քնութեան մեծ փոփոխութիւնը, առաջին (գլխաւոր) յարութեամբ հոգեղէն էակներ ըլլալու: Բայց մենք կրնանք թէ՛ այս, եւ թէ՛ բոլոր բաները ապահովապէս վստահիլ Անոր՝ որուն Հեռ առնչութիւն ունինք այս խնդրոյն մէջ: Նա՝ որ գիտէ մեր ամէն խորհուրդները, կրնայ նաեւ այնպէս մը վերահայթայթել զանոնք նոր ուղեղներու մէջ, որ ո՛չ մէկ թանկագին դաս կամ փորձառութիւն կրնայ կորսուիլ: Նա իր անսահման իմաստութեամբը անկարելի է որ սխալի, եւ ոչ ալ կրնայ անբարեւէր ըլլալ, եւ ամէն ինչ որ խոստացած է, խիստ առատաձեռնօրէն

ալ պիտի կատարէ, մեր խնդրածէն ու խորհածէն իսկ աւելին:

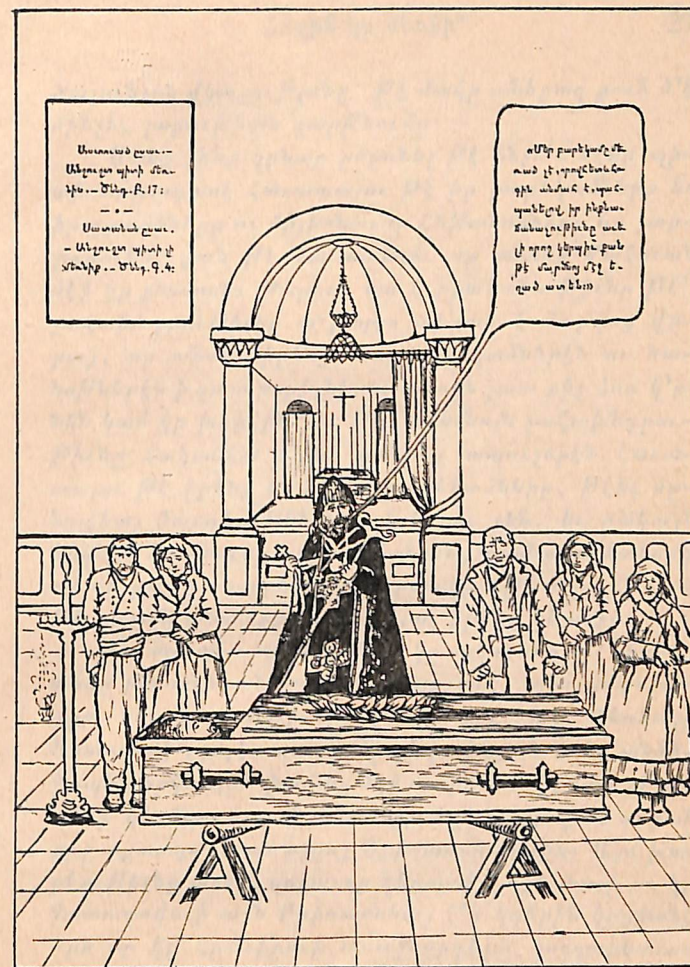
Մարմին, Հոգի եւ շունչ բառերը, կրնան Հաւաքաբար գործածուիլ Եկեղեցւոյ մասին: Ձոր օրինակ, Առաքեալը կ'ըսէ, «Կը խնդրեմ Աստուծմէ (որպէս զի) ձեր բոլոր շունչը, Հոգին եւ մարմինը անարատ պահուի մինչեւ մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսի գալուտը»: — Ա. Թեսաղոնիկեցիս Ե. 23): Այնպէս ըմբռնելու ենք թէ՛ այս խնդրուածքը ամբողջ Եկեղեցիին կը վերաբերի, — բնորեալ եկեղեցիին, որոնց անունները Երկինքը գրուած են: Ճշմարիտ շունչը, կեանքը պահուած է փոքրիկ Հօտին մէջ: Իր մարմինը նոյն իսկ այսօր տեսանելի է, թէպէտեւ որոմներու բազմութիւնները կ'ուզեն ծածկել, նոյն իսկ խեղդել զայն: Իսկ իր հոգին իր գործունէութիւնը, իր ուշիմութիւնը ու զգայուն էութիւնը, չայտնի է ամենուրեք, երբ կը ջանայ վեր բարձրացնել Ժողովրդին դրօշը — խաչը, փրկագիրնը: Ուրիշ ոեւէ կերպով չենք կրնար վերլուծել Առաքեալին խօսքերը:

Թերեւս՝ չատեր չի Համաձայնին, խորհելով թէ վերոյիշեալ շունչ, մարմին եւ Հոգի բառերը ո՛չ թէ Եկեղեցւոյ կը վերաբերին Հաւաքաբար, այլ անհատներու, թէ՛ անհատական շունչերը ու Հոգիներն են որ պիտի պահուին. սակայն, չպիտի կարենան ժխտել՝ ու պիտի Համաձայնին մեզ Հեռ թէ՛ անոնց մարմինները պահուած չեն, Հապա, միւսներուն նման Հոգի դարձած են: Նոյնպէս՝ դիտելու ենք թէ՛ մարմին, Հոգի եւ շունչ բառերը քերականօրէն, եւ զակի գործածուած են եւ ոչ թէ յոգնակի:

«ԵԿԷ՛Ք, ՄԻԱՍԻՆ ՏՐԱՄԱԲԱՆԵՆՔ»

Աշխարհի ամէն կողմերը գոյութիւն ունեցող աստուածաբանական ուսուցմանց բոլոր սխալներուն հիմնական պատճառը իսկ սխալ ենթադրութիւնն է թէ՛ երբ որ մարդիկ կը մեռնին՝ դեռ կենդանի են։ Մենք բոլորս ալ սխալեցանք՝ երբ փոխանակ Աստուծոյ խօսքին հետեւելու, Պղատոնին կարծիքները ընդունեցինք։ Բայց մենք կրնանք ազատիլ մեր բոլոր դժուարութիւններէն եւ աստուածաբանական կրնճիւններէն, եթէ Աստուածաշունչին վերադառնանք։ Առանց միտ դնելու այն բոլորին որ մենք ըսած ու գրած ենք, Սբ. Գրոց վրայ հրաւիրելով անոնց ուղղութիւնը, յաճախ կը հարցուի մեզ. «Մի՞թէ մեզի ըսել կ'ուզէք թէ մեր բարեկամները մեռած ժամանակ անմիջական երկինք չեն երթար»։ Ասիկայ է ճիշդ այն կէտը որ կը ջանանք ցոյց տալ թէ Աստուածաշունչին ուսուցումն է։ Կրօնական գրքերու մէջ միմիայն Աստուածաշունչն է որ կը սորվեցնէ թէ մեռած մարդը մեռած է, եւ բան մը չգիտեր, եւ թէ անոր միակ յոյսը Աստուծոյ՝ Քրիստոսի միջոցաւ ըրած «Թէ՛ արդարներուն և թէ՛ մեղաւորներուն յարութեան» կարգադրութիւնն է։ — Գործք Առաքելոց ԻԵ. 15:

Երբ կը յիշենք թէ աշխարհի գրեթէ բոլոր կրօնական Հանդանակներուն եւ ուսուցումներուն տեսակէտէ, 1000ին 999ը մեռած ժամանակ, անմիջապէս, ամենասոսկալի տանջանաց դժոխքը կը ձգուին, Հաւանական պիտի չթուի՞ մէկու մը խորհելու թէ, ամէն ոք ուրախութեամբ պիտի ընդունի Աստուա-

Պապական, Լուսաւորչական եւ Բողոքական
Եկեղեցիներու, Դարերէ ի վեր ջատագոված
աստանայական սուտը:

Ծաշունչին վկայութիւնը՝ թէ մաշը աներազ քուն մ'է մինչեւ չարութեան զարթնումը:

Մենք չենք կրնար ըմբռնել թէ ինչո՞ւ մէկը պիտի նախադասէ Հաւատալու թէ իր բարեկամները եւ իր դրացիները ու միլիոնաւոր Հեթանոսները կը չարաչարուին, քան թէ Հաւատալու որ անոնք մաշունչ մէջ կը քնանան: Թերեւս սա է իրականութիւնը թէ՛ շահախնդրութիւնը ա՛յնպէս տիրած է մարդոց վըրայ, որ անոնք իրենց մօտ բարեկամներէն ու ծանօթներէն ի զատ ուրիշներու մասին չատ քիչ Հոգ կ'ընեն կամ կը խորհին. եւ թէ՛ միեւնոյն շահախնդրութիւնը Հակամէտ կ'ընէ զանոնք ապուշօրէն Հաւատալու թէ իրենք եւ իրենց բարեկամները, թէեւ մընացեալ մարդկութենէն աւելի լաւ չեն, եւ սակայն երկնից մասնաւոր սիրելիներն են, որոնք բաժանորդ պիտի ըլլան սուրբերուն վարձատրութեանը, Հոգ չէ թէ որքան անսուրբ եղած ըլլայ իրենց կեանքը:

Ու այսպէս ահա, մենք կը տեսնենք թէ երբոր մաշը ընտանեկան չարի մը կ'արշաւէ, այս շահախնդիր եսապաշտութիւնը կ'ենթադրէ թէ մեռեալը Աստուծմէ որպէս սուրբ մը ընդունուած է եւ անմիջապէս երկնային փառաց մէջ տարուած է, Հոգ չէ թէ անոր կեանքը որքան անսուրբ եղած ըլլայ եւ որքան քիչ արտայայտած ըլլայ Քրիստոսի Հոգին: Այս խարէութիւնը աւելի զօրաւոր կերպով կը շեշտուի ու կը ջատագովուի այն Քրիստոնեայ (°) կղերին կողմանէ որն որ կը Հրաւիրուի առաջնորդելու յուզարկաւորութեան Հանդէսին: Նա ինչ որ ալ կ'արդալու ըլլայ Սբ. Գիրքէն, այն ուղղութեամբ թէ՛ եթէ չարութիւն չկայ, անոնք որ կը քնանան կորսուած են, անոր քարոզը վստահօրէն այն իմաստը պիտի տայ թէ մեռեալը չարութեան պէտք չունի, որովհետեւ նա չէ

մեռած, ալլ պարզապէս կեանքի աւելի ստորին վիճակէ մը աւելի բարձր վիճակի մը փոխանցուած է:

Այս ուսուցման ո՛չ փաստ տրուած է, ո՛չ ալ փաստ խնդրուած է, ապացոյց տրուած չէ՝ ինչու որ Սբ. Գրքէն տրուելիք ապացոյց չկայ: Փաստ չպահանջուիր, որովհետեւ ժողովուրդը կրօնական նիւթերու նկատմամբ բաւականաչափ գիտակցութիւն չունի, որպէսզի իրենց քարոզուած նիւթին մասին պատճառ մը եւ ապացոյց մը պահանջէ: Այս բոլորին դարձանը պիտի դայ երբ որ Տէրոջը շնորհքով աւելի իմացականութեան եւ տրամաբանութեան տիրանանք: Քրիստոսի ոչ մէկ քարոզիչը պէտք է ամէնայն երբ իր հաւատքին շուրջ փաստ կը խնդրուի: Պետրոս Առաքեալ կը չորդորէ որպէս զի ամէն Քրիստոնեայ այնպիսի կատարեալ Հմտութիւն մ'ունենայ Աստուածային պատգամին նկատմամբ, որ կարող ըլլայ ապացոյց մը տալ ամէն անոնց, որոնք որ կը Հարցաքննեն իր Հաւատքը եւ ուրիշներուն ներկայացուցած իր վարդապետութիւնները: — Ա. Պետրոս Գ. 15:

ՀՈԳԻՈՅ ԱՆՄԱՀՈՒԹԻՒՆԸ

Պրն. Էտիսընը (*) Ժամանակ խլած է իր գիտական Հետազոտութիւններէն, որոնք գլխաւորաբար եւրեւրականութեան վրայ կեդրոնացած են՝ պահ մը

(*) Պր. Էտիսըն, եւրեւրական գիւտերու մէջ Ամերիկայի ամենանշանաւոր դէմքն է: Եւրեւրական լոյսի, տաքութեան, եւ ներկայիս այս ուղղութեամբ մեր վայելած շատ մը օրհնութիւնները, անոր Հանճարին կը պարտինք:

գիտելու բնագանցական (metaphysical) եւ Հոգեւորական նիւթեր: Անգամ մը պարբերաթերթի մը մէջ նա կը քննէր Հոգեւոր անմահութիւնը: Նա իր նիւթը տաղանդաւոր մտքի մը յատուկ տրամաբանական եւ փիլիսոփայական զօրութեամբ կը վերլուծէր, որը վարժուած է սովորականէն աւելի ուշադրութեամբ գիտելու սկզբունքի մը, կամ վարկածի մը եւ կամ իրականութեան մը՝ ուրիշի մը Հետ ունեցած առնչութիւնը եւ յարաբերութիւնը: Պր. Էտիսըն կ'ուրանայ Հոգեւոր անմահութիւնը. նա կը յայտնէ թէ բնութեան մէջ չի կրնար տեսնել եւ ոչ մէկ իրողութիւն որը զինքը աշխարհի եզրակացութեան մը առաջնորդէ: Որպէս նմուշ նիւթին նկատմամբ իր առողջ տրամաբանութեան՝ մենք մէջ կը բերենք իր չայտարարութիւններէն մին, զոր նա խիստ բացառապէս իրողութիւն մը կը նկատէ, որով պէտքը չգտար փաստելու:

Մենք կասկած չունինք որ Պր. Էտիսընի այս Հարցին շուրջ ունեցած կարծիքն է թէ՛ սխալ է մարդկային անմահութեան եւթադրութիւնը, քանի որ մենք բոլորս ալ մահկանացուներ ենք: Մեր կարծիքով՝ նա այն դիրքը կը բռնէ՝ թէ մենք Հակառակ ուղղութեամբ փաստեր փնտռելու ենք — թէ պէ՛տք է ընդունինք որ մարդը մահկանացու է, եւ թէ՛ անոնք որ կը մերժեն այս Հայեցակէտը՝ պէտք է փաստեն իրենց անմահ ըլլալը: Հոս մէջ կը բերենք Պր. Էտիսընի խօսքերը. —

«Մարդու մը մտաւորականութիւնը՝ զինքը կազմող անթիւ բջիջներու միացեալ մտաւորականութեան արդիւնքն է — ճիշդ ինչպէս որ Հասարակութեան մը մտաւորականութիւնը զայն կազմող անդամներու եւ կիներու միացեալ մտաւոր կարողութեան արդիւնքն է:

Եթէ ձեռքդ կտրես՝ կ'արիւնի, ու բջիջներ կը կոր-
սընցնես, եւ ատիկայ կը նմանի քաղաքի մը՝ որը
մեծ արկածի մը մէջ՝ բնակիչներ կը կորսնցնէ։»

ԴԺՈՒԲԻ ՏԱՆՁԱՆՔՆԵՐԸ

ԱՆՅԵԱԼԻ ՓԻԼԻՍՈՓԱՆԵՐՈՒՆ

ԳԼԽՈՒ ՊՏՈՅՏ ՊԱՏՃԱՌԵՑԻՆ

Սխալ պիտի ըլլայ եթէ ըսենք թէ Պր. Էտիսընը
փիլիսոփայ չէ, որովհետեւ նա չի համաձայնիր անց-
եալի փիլիսոփաներուն հետ։ Պէտք է խոստովանինք
թէ գիտութեան մէջ ունեցած իր Հմտութիւններուն
բոլորն ալ բնականապէս փիլիսոփայական մտքի մը
արդիւնքներն են, որը տարիներէ ի վեր կը թուած է
փիլիսոփայական ուսումնասիրութեանց մէջ, եւ այս
է պատճառը որ նա կը վայելէ գիտնական անձնա-
ւորութեան մը շքեղ գիրքը։ Ընդհակառակը, մենք
պէտք է խոստովանինք թէ անցելոյն մէջ փիլիսոփա-
ներուն՝ Աստուածաբանական Հարցերու շուրջ տրա-
մաբանութիւնները կաշկանդուած էին «Սաւար Դա-
րերու» չարչարանաց ահաւոր գործիքներու սարսա-
փովը, ինչպէս նաեւ ալլեայլ նախապաշարուածնե-
րու եւ տգիտութեանց պատճառաւ, որոնք գոհու-
թիւն Աստուծոյ՝ բոլոր գիտակից անհատներու մըտ-
քերէն անհետանալու վրայ են։ Արդարեւ, պէտք է
չիշենք թէ աշխարհագործութեան եւ քիմիաբանու-
թեան վրայ ճառող գրեթէ բոլոր փիլիսոփաները
սխալական գտնուած են, և գիտութեան վերջին խու-
զարկութիւնները զարմացուցած են մեզ, աստեղա-
բանութեան փիլիսոփայութեանց նկատմամբ չեղա-

չըրջում մը սպառնալով։ Թերեւս փիլիսոփայութիւ-
նը միւս ամէն ուղղութեամբ աւելի մեծ չառաջդի-
մութիւն ըրած է քան թէ կրօնական Հարցերու շուրջ։
Եւ այս մասնաւոր կէտին մէջ կը տեսնենք թէ զար-
գացածներուն մեծամասնութիւնը բոլորովին լքած
են իրենց Հաշրերուն փիլիսոփայութիւնները եւ կը
ճանչցուին որպէս «Բարձր Քննադատներ», «Բարե-
չըրջականներ», եւն.։

Վերադառնալով Պր. Էտիսընի վերոյիշեալ յայ-
տարարութեան, մենք պէտք է ընդունինք թէ իր եղ-
րակացութեան մէջ մեծ ոյժ եւ տրամաբանութիւն
կայ։ Պր. Էտիսընը Առաքելական վկայութիւն ունի
երբ մարդը զանազան անդամներէ բաղկացած կը նը-
նատէ, որոնց իւրաքանչիւրը սերտօրէն կցուած է բո-
լորին բարեւաւութեանը եւ մտաւորականութեանը
հետ։ Պօլոս Առաքեալ այս փաստը կը գործածէ երբ
կը պատկերացնէ ճշմարիտ Եկեղեցին, «Քրիստոսի
Մարմինը»։ Նա մէկ անդամը գլուխին կը նմանցնէ,
ուրիշ մը ոտքին՝ ուրիշ մը աչքին՝ եւն.։, եւ կը յայ-
տարարէ թէ ասոնց իւրաքանչիւրը կարեւոր է բո-
լորին ամբողջացմանը եւ ներդաշնակութեանը հա-
մար, եւ կ'աւելցնէ. «Այսպէս է նաեւ Քրիստոսը։»
— Ա. Կորնթացիս ԺԲ. 12, 27, 28։

Մենք Հոս Առաքելին՝ Եկեղեցիին ակնարկող
փաստին պիտի չհետեւինք, մասնաւորապէս նկատի
առնելու թէ ինչպէս Յիսուս Եկեղեցիին գլուխն է,
թէ ինչպէս ամէն անդամ միացած է իւրաքանչիւր
անդամի, եւ թէ ինչպէս իրարմով Հետաքրքրուած
են։ Մենք մարդուն պատկերին միեւնոյն օրինակը
պիտի առնենք։ Արդարացի կը թուի ըլլալ ալն ա-
սացուածքը թէ մարդու մը իմացականութիւնը իր
բոլոր անդամներու իմացականութեամբը ներկայաց-

ուած է: Մարդկային հմտութիւնը կապ ունի մարդկային իմացականութեան հետ: Հետեւաբար, այն մարդը որ կորսնցուցած է իր ձեռքերը աւելի նուազ իմացականութիւն ունի, աւելի քիչ պատեհութիւն և աւելի նուազ հմտութիւն քան առաջ: Եթէ նա իր ոտքերն ալ կորսնցընէ՝ իր իմացականութիւնը համեմատաբար պիտի նուազի: Եթէ նա կորսնցընէ իր տեսողութիւնը, լսելու եւ հոտոտելու կարողութիւնը, այս իւրաքանչիւր կորուստը պիտի նուազեցընէ իր իմացականութիւնը: Եթէ գիւղի մը ամբողջ ժողովուրդը զրկուի իր տեսողութենէն, լսելու, ճաշակելու, հոտոտելու եւ շոշափելու յատկութիւններէն, իմացականութենէ խիստ զուրկ հասարակութիւն մը պիտի ըլլայ:

Մենք կ'ըմբռնենք թէ ասիկայ է Պր. Էտիսընի փաստը, որը տարբեր ոճով արտայայտուած է: Պր. Էտիսընի ոճերը պատշաճ կը թուին ըլլալ՝ եթէ իր լեզուին նկատմամբ բաւականաչափ լայն տեսութիւն մը ունենանք: Զոր օրինակ. եթէ մէկը մի քանի կաթիլ արիւն կորսնցընէ, այս կորուստը թերեւս ոեւէ զգալի ազդեցութիւն չընէ իր իմացականութեան վերայ, բայց եթէ կէս օխալ արիւն կորսնցընէ՝ իր իմացականութիւնը բաւական պիտի նուազի. թերեւս նուազում, ապշութիւն ակնկալուի: Ասիկայ ըստ երեւոյթին կ'ապացուցանէ Պր. Էտիսընի խօսքերուն ուղիղ ըլլալը, եւ թէ՛ նոյն իսկ, մի քանի կաթիլ արեան կորուստը, իրապէս, չափով մը զօրութեան կորուստ մ'է, հետեւաբար, իմացականութեան կորուստ մը, բայց այնքան չնչին՝ որ առողջ անձի մը համար աննշմարելի է:

ԱՅՆ ՀԱՒԱՏՔԸ ԹԷ ՄԱՀԱՅՈՒ ՀԱՐՈՒԱԾ ՄԸ
ԿԱՐՈՂ ՊԵՏԻ ԸՆԷ ՄԱՐԴԸ ԱՄԷՆ ԲԱՆ ԳԻՏՆԱԼՈՒ՝
ՇՓՈԹԵՑՈՒՑԱԾ Է ՇԱՏԵՐԸ

Անցելոյն մէջ մեզի ըստուած էր, եւ ջանացինք ալ հաւատալ թէ մեռած մարդ մը աւելի շատ բան գիտէ քան ապրող մէկը: Մենք շուարած էինք այն իրականութեան առջեւ թէ՛ քանի որ մարդու մը գլխուն տրուած լախտի ծանր հարուած մը դաշն անզգայութեան կը մատնէ, ուրեմն ի՞նչպէս կրնային մեզի ըսել թէ՛ եթէ հարուածը այնքան ծանր ըլլայ որ մարդը սպաննէ, այն ատեն այդ մեռնող մարդը վայրկեմապէս ամէն բան պիտի գիտնայ: Ասոր փիլիսոփայութիւնը (°) սապէս տրուած է մեզի. հոգին գիտակից էութիւնն է, որուն մասին ոչ ոք շատ բան գիտէ: Ան բանտարկուած է մեր մահկանացու մարմիններուն մէջ եւ միայն անգոհացուցիչ կերպով կրնայ գործել: Մահուայ վայրկեանը հոգիին ազատագրութեան վայրկեանն է, երբ ալքեւ կըրնայ աւելի ուղիղ կերպով խորհիլ ու տրամաբանել քան առաջ, երբ ստիպուած էր ուղեղը գործածել:

Մեզ մէ շատեր, մեր մանկութեան օրերուն, ջանացինք հաւատալ այսպիսի ոչ փիլիսոփայական փիլիսոփայութեան: Մենք փաստեր ուղեցինք, եւ մեզի ըսուեցաւ թէ անիկայ եկեղեցւոյ փիլիսոփաներուն ձայնն էր, եւ եթէ անոր նկատմամբ կասկածէինք, չաւտենական չարչարանաց պիտի դատապարտուէինք: Ասոր հաւատալով՝ եւ հուզելով դատապարտութիւն յաւիտենական թշուառութեան՝ մեզմէ շատերս

զսպեցինք ինքզինքնիս, որով մեր ուղեղին այդ մասը գրեթէ թզուկացաւ:

Նոյնիսկ կրօնասէրը դժուարութեան մատնուեցաւ հաւատալու աշտպիսի աննիւթական Հոգիի մը, եւ հարցուց, ուրեմն ի՞նչ հարկ կայ մեռելոց չարութեան: Մի՞թէ յարութիւնը Հոգիին վերստին բանտարկուելը եւ իմացականութեան նուազումը պիտի նշանակէ, ինչպէս որ այս վրան բաց փիլիսոփայութիւնը^(*) կը թուի հաւաստել: Ոմանք, յուսահատելով՝ լքեցին այս կէտին շուրջ տեղեկութիւն ստանալու հետադատութիւնը եւ սկսան բոլոր Հաւատոյ-Հանգանակներէն եւ «սուտանուն գիտութիւններուն» փիլիսոփայութիւններէն դուրս՝ աւելի տրամաբանական բան մը փնտռել: Մեզմէ ոմանք սակայն Աստուծոյ խօսքին փարեցանք եւ ջանացինք տեսնել անոր փիլիսոփայութիւնը, անոր ուսուցումները եւ ներդաշնակեցնել զանոնք:

Մենք ի սրտէ ուրախ ենք որ այս չարաճու Սբ. Գրքը Ուսանողաց դասին կը պատկանինք որոնք կը չափաւարեն, թող Աստուած եւ Իր խօսքը ճշմարիտ ըլլան, թէեւ անիկայ կը ջրէ այն շատ մը ծրթում վարդապետութիւնները, որոնց անգամ մը կը հաւատայինք եւ գրեթէ կ'երկրպագէինք: (Հոռվմայեցիս Գ. 4): Մենք ձեռնարկուեալն կը փափաքինք:

ՊՐ. ԷՏԻՍԸՆԸ ԵՒ ՍԲ. ԳԻՐՔԸ

Մենք անձնապէս ծանօթ չենք Պր. Էտիսընի, ոչ ալ անոր կրօնական հալեցակէտներուն, բայց կը հաւատանք թէ իր փիլիսոփայական միտքը մարդուն ու անոր ապագային նկատմամբ բաւական չափով Ս.

Գրքի ուսուցումներուն կը յարի: Մենք չենք ըսեր թէ նա Սբ. Գրոց հալեցակէտին տիրացած է, այլ, պարզապէս, թէ այդ ուղղութեամբ լաւ քայլ մը առած է: Թէեւ չենք անտեսեր մեր Հաւատոյ Հանգանակներուն պարունակած լաւ կէտերը, սակայն պէտք է խոստովանինք թէ անոնցմէ շատերը բոլորովին անտրամաբանական են եւ Սբ. Գրոց հակառակ: Զոր օրինակ. այն հայեցակէտը թէ մարդու մը Հոգին անբեւեռութեամբ է մեռնելէ, Աստուծոյ մասնաւորապէս ստեղծուած եւ լեցուն Աստուծալին իմաստութեամբ, եւ թէ՛ այս գիտակից Հոգին նորածին մանկան մէջ կը ներմուծուի, եւ որն է իրական մասնուկը, այլեւս ասիկայ մեզի ո՛չ բանաւոր կը թուի եւ ո՛չ ալ տրամաբանական:

Մենք կը զարմանանք որ խաւար դարերու մէջ ապրող մեր նախահայրերը, իրենց Հիւանալի փիլիսոփայութիւններով՝ չտեսան այսպիսի կացութեան մը անհեթեթութիւնը: Մի՞թէ Ամենակարող Արարիչը սրտնիկներու եւ շնացողներու հետ համագործակից պիտի չըլլար անհարազատ մանուկներ աշխարհ բերելու գործին մէջ, եթէ վերոյիշեալ բացատրութիւնը ուղիղ ըլլար: Բայց դեռ վատթարագոյնը կա, մի՞թէ այս տեսութիւնը իմաստութեան, Արդարութեան, Սիրոյ եւ Զօրութեան Ամենակարող Աստուծոյն չի վերագրեր ապուշներու, մտքով տկարներու եւ բարոյապէս այլասեռածներու ստեղծումը: Եթէ ծնողքները միմիայն մարդկալին մարմիններ կ'արտադրեն որպէս ընդունարաններ Հոգիներու, որոնց իւրաքանչիւրը Աստուած անհատաբար եւ մասնաւորապէս կ'ստեղծէ, ուրեմն ոչ թէ ծնողքները՝ Հապա Ամենակարողն է պատասխանատուն այն բոլոր այլասեռութեանց որ կը տեսնենք աշխարհիս մէջ. ին-

չու որ ամէն ոք պէտք է խոստովանի թէ Հոգին է բուն պատասխանատուն, քանի որ անիկայ է գիտակից անձնաւորութիւնը, իսկ մարմինը անոր կեղեւն է եւ կամ բնակարանը:

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՐԴԸ ՀՈՂԵՂԷՆ ԵՐ

Այս նիւթին նկատմամբ սխալումին բուն աղբիւրը որ մեզ կը Հասնի «Խաւար Դարեր»-ու փիլիսոփաներէն՝ այն ենթադրութիւնն է թէ բուն մարդը Հոգեղէն էութիւնն է, Հոգին է: Պօղոս Առաքեալ աւսոր բոլորովին Հակառակը կը փաստէ, ըսելով. «Առաջին մարդը երկրէն էր՝ Հոգեղէն:» Տէրը Դաւիթ Մարգարէին միջոցաւ միեւնոյն ճշմարտութիւնը կը չափաբարէ, երբ կ'ըսէ. «Մարդը ի՞նչ է, որ զանիկա կը լինէ: . . . քիչ մը վար ըրիր զանիկայ Հրեշտակներէն:» (Սաղմոս Լ. 4, 5:) Հրեշտակները Հոգեղէն մակարդակի ստորնագոյն դասը կը կազմեն, իսկ մարդը՝ թէեւ կատարեալ եղած ժամանակ Աստուծոյ պատկերովն էր, սակայն Հրեշտակաց դասէն վար էր այն տեսակէտով որ նա Հոգեղէն էակ մը չէր, այլ մարդկային էակ մը, երկրային արարած մը — «Երկրէն, Հոգեղէն:»

Սբ. Գիրքը չըսեր թէ Աստուած մարդուն Համար երկրի փոշիէն մարմին մը շինեց եւ այս մարմնին մէջ Հոգեղէն էակ մը դրաւ, Հապա թէ՛ Աստուած մարդը գետնի Հոգէն շինեց՝ եւ անոր ոնգացը կենդանութեան շունչ (կենդանական կեանք) փչեց, եւ «մարդը կենդանի Հոգի մը եղաւ» — կենդանական կամ երկրային Հոգի մը: Ուրիշ խօսքով՝ Աղամ իր

ամբողջութեամբ կենդանի Հոգի մը — կենդանի էութիւն մը — եղաւ: Վերջէն՝ այս մարդը իր նման կենդանի Հոգիներ կարենալ արտադրելու Համար երկուքի բաժնուեցաւ: Եւ այսպէս, վեց Հազար տարիներէ ի վեր Աստուածային Հրամանն է որ կը գործադրուի — «Աճեցէ՛ք ու երկիրը լեցուցէ՛ք:» Աստուած սկիզբէն միմիայն մէկ մարդկային Հոգի, կեանք ստեղծեց. դայն բաժնեց (արուի եւ էգի), եւ ապա, բնական ընթացքով, մարդկային Հոգիներու սերունդներ յաջորդաբար ծնան: Մարդը երկրային Հոգի մը կամ երկրային կենդանի մ'է, ինչպէս որ են եոկրի բոլոր արարածները. միայն թէ մարդը բնութեամբ աւելի բարձր է — իր Առաքին երկրային պատկերը, Որո սակայն Հոգեղէն էակ մ'է:

Այս տեսակէտով ահա որքան յստաւորէն կըրնանք նշմարել անցեալի փիլիսոփաներուն գործած սխալները, նոյնպէս եւ ըմբռնել այն ճշմարիտ փիլիսոփայութիւնը զոր միմիայն Աստուածաշունչին մէջ չափաւորած է, թէեւ Էտիսորին նման խուզարկու, խորաթափանց եւ իմաստասիրող մտքերը կոնան միեւնոյն ճշմարտութեան զիմէլ Բնութեան Մեծ Գիրքը ուսումնասիրելով:

Այս տեսակէտէ՝ մենք կը տեսնենք որ բովանդակ մարդը կենդանի Հոգի մ'է — այսինքն, զգայուն էութիւն մը: Աղամի ձեւակերպումը խիստ կարեւոր էր: Ինչպէս որ ալս օր՝ Աստուածային միեւնոյն կարգադրութեան ներքեւ, ուղեղին ձեւը մարդուն նկարագրին Հետ մօտէն կապ ունի, որուն որպէս արդիւնք ոմանք ազնիւ են իսկ ոմանք չար, ոմանք մարդասպան՝ կամ բարեխիղճ, ոմանք բարեսէր՝ կամ կծծի, երկիւղած՝ կամ լպիրշ: Սբ. Գիրքը կը յայտնէ թէ՛ «Ինչպէս որ մէկը իր սրտին մէջ կը

խորհի, այնպէս է:» (Առակաց ԻԳ. 7:) Եւ մարդու մը խորհուրդները իր ուղեղին կազմուածքին համեմատ կը ձեւակերպուին: Եւ այսպէս, ներկայիս գանձակարանութիւնը (phrenology) լայնօրէն ընդունուած գիտութիւն մ'է: Նոյնպէս ալ բնախօսութիւնը կ'ըսէ մեզ թէ մարդկային մարմնոյն ալլեւայլ մասերը այնքան սերտօրէն կ'ապակցութիւն ունին ուղեղին հետ՝ որ մարմնոյ ընդհանուր երեւոյթէն կարելի է դատել մտքի հանգամանքը, չատկութիւնը, ոչ միայն քթին ձեւը, չրթունքին կորութիւնը, աչքին նայուածքը, հապա նաեւ ձեռքի սեղմումը ու անոր ընդհանուր ձեւը, նոյնիսկ մատի դրօշմի մը մասնաշատկութիւնը կ'արտայայտեն նկարագրի ալլեւայլ ընտիր կամ վատ յատկութիւններ կամ ունակութիւններ:

Այս բոլոր արտաքին նշանները կ'արտայայտեն Հոգիին, հոգեկան, նկարագրի — ասոնց բոլորն ալ անոր հետ մօտէն կ'ապ ունին: Մէկ խօսքով, Հոգի մը անձնաւորութիւն մ'է: Անհատի մը դանազան զգացումները եւ կիրքերը ներկայացնող մտքի ալլեւայլ մասերը աչքան անդամներու կը նմանին, իւրաքանչիւրը իրենց առանձին անհատականութեամբ: Մարդկային մտքի այս գանազան անդամներէն ոմանք զօրաւոր են, իսկ ոմանք ալ տկար, եւ զօրաւորներն են որ կը տիրապետեն: Անշուշտ բացառութիւններ կան այս օրէնքին, որը մենք երբեմն դարձի գալ կը կոչենք: Դարձի գալ՝ կը նշանակէ անհատի մը կեանքին մէջ նոր իշխանութիւն մը կամ կանոն մը հաստատել: Նշմարեցէ՛ք անոր իրականացման մեթոտը:

(1) Անհատին կամ Հոգիին ուշադրութեանը ալլ եւ ալլ իրողութիւններ չանձնուած են որոնք կը թըւին արտայայտել աւելի իմաստուն ընթացք մը քան այն՝ որը հետասնդուած էր կանխաւ: Ուղեղին դա-

նազան մասերը ատեանի մը սա չափ անդամներու նման՝ նկատի կ'առնեն առաջարկութիւնը, կը կշռեն անոր թեր ու դէմ կողմերը, նպաստաւոր եւ աննպաստ կէտերը, ու ապա, որոշման մը կը լանդին: Այդ որոշումը մենք կամք կը կոչենք: Երբեմն ուղեղին մէջ սոսկալի կռիւ մը տեղի կ'ունենայ, մտքի ատեանի ալլեւալլ անդամները կը պատերազմին ու կը մաքառին իրարու դէմ: Կամքը կրնայ զօրաւոր կամ տկար ըլլալ, ճիշդ այնպէս, ինչպէս որ Մերակոյտի մէկ կողակցութիւնը կրնայ զօրաւոր կամ տկար ըլլալ իր ղեկավարութեան պարագային: Սակայն կամքը աւելի կամ նուազ վարանումով կամ զօրութեամբ կը կառավարէ իրեն նպաստող անդամներու թիւին ու զօրութեանը համեմատ: Այսպէս, մենք տեսած ենք ոմանք, որ զօրաւոր նկարագիրներ ունին, եւ ուրիշներ ալ որ տկար, վարանոտ եւ երկմիտ են:

ԿԱՄՔԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ ՀՈԳԻՆ,

ԱՆՁՆԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆԸ, ԵՍԸ

Մտքի յատկութիւններէն ոմանց կրնանք «մարմին» անունը տալ. այս ոճը կը ներկայացնէ անհատին, Հոգիին, ստորին եւ աւելի կենդանական յատկութիւնները: Ասոնց հակառակ շարքին մէջ կը գրտնուին մտքի աւելի բարձր գործարանները — ակնածանք, բարոյական եւ հոգեւոր կարողութիւններ, խղճահարութիւն, վսեմութիւն, իտէապաշտութիւն եւն. եւ ասոնք սիրտ կոչուած են, որովհետեւ անոնք կը ներփակեն սէրն ու գործովը եւ մտքի այն յատ-

կութիւնները որոնց կը դիմէ Աստուած՝ ըսելով.
«Որդիս՝ սիրտդ ինձի տուր:»

Ահա այսպէս, մենք օրէ օր Հոգի-նկարագիր,
(soul-character) կը շինենք, ազդուած մեր միջա-
վայրէն եւ այն դասերէն ու փորձառութիւններէն՝
որոնք մեր զգայարաններուն միջոցաւ մեզի կուգան:
Նկարագիրը կամ զարգանալով դէպի վսեմագոյնը՝
Աստուծոյ կը ձգտի, եւ կամ զետեւանալով՝ մեղաց կը
հետեւի: Սակայն բացի ասլաճութենէ՝ բովանդակ
այլատեսութեամբ չլայ, որովհետեւ Աստուածային նա-
խախնամութեամբ, Հայր Ազամի ունեցած սկզբը-
նական Աստուածային նմանութեան ալիւսակ բեկոր-
ները աստ անդ ցրուելու կը զանուէն անոր բոլոր
որդուոցը մէջ որոնք արամաբանելու կարողութիւն
ունին: Բոլոր բարեկարգիչներու ջանքը եղած է վա-
խի, սիրոյ եւ կամ շահախնդրութեան միջոցաւ մար-
դուն մտքին դիմել, եւ մտքի յատկութիւնները կազ-
մակերպել, որոնք կը պաշտպանեն արդարութեան
գործքերը ու կը հակառակին մեղքին, կազմակերպ-
ուելու մղելով մտքի այնպիսի յատկութիւններ՝ ո-
րոնք արդարութեան հակում ունին եւ մեղքի դէմ ա-
տելութիւն: Սիրոյ պատգամն է որ կրնայ սրբաւորօն
նկարագրի մը շինութեան առաջնորդող տեսական
դարձ յառաջ բերել — «Բրիստոսի սէրը կ'ստիպէ
մեզ:» Հօրը սէրը մեծ ոյժ մ'է աչն ամէն սրտերուն
մէջ որ կ'ընդունին դայն: Այն կրնայ վարձունքի,
խօսքի ու խորհուրդի մէջ մեծ փոփոխութիւններ չա-
ռաջ բերել, որը ուրիշ եւ ոչ մէկ բանով կարելի է
իրականացնել:

Անմահութիւն բառը իր ճշգրիտ, զբաղան իմաս-
տովը շատ քիչ անգամ գործածուած է, որը ոչ-մահ-
կանացութիւն կը նշանակէ, այսինքն, վիճակ մը՝

ուր մահը ոչ մէկ կերպով կարելի է, եւ կամ ինք-
նածին կեանք մը՝ որ անունդի պէտք չունի: Այս տե-
սակ անմահութիւն մը, անշուշտ չատկութիւն մ'է որ
միմիայն Աստուծոյ կը պատկանի, ինչպէս որ Սբ.
Գիրքը Անոր մասին կ'ըսէ. «Նա միայն ունի անմա-
հութիւն. անմերձեանալի լոյսին մէջ բնակած, զՈր ոչ
մէկ մարդ տեսած է, ոչ ալ տեսնելու կարող է:» —
Ա. Տիմ. 2. 16:

Այս տեսակ անմահութիւն մը, որ մի միայն
Երկնաւոր Հայրը եւ Իր Միածին Որդին՝ աշխարհի
Փրկիչը ունին, (եւ որը ո'չ հրեշտակները ո'չ ալ ու-
րիշ արարած կը վայելէ), այս Գրիստոնէական դա-
րուս՝ հրաւիրուած, հաւատարիմ եւ փոքրաթիւ
ընտրեալ սուրբերուն որպէս մասնաւոր վարձատրու-
թիւն մը խոստացուած է: Ասոնք Հայրը, Գառնու-
կին Կինը կոչուած են, եւ անոնց տրուած խոստումն
է թէ՛ փառաց, պատուի եւ անմահութեան այս մեծ
պարգէւը պիտի ստանան՝ երբ այս Դարաշրջանի
վերջաւորութեան Փրկիչը Իր փառքովը յայտնուի,
անոնց պարգեւելու մահուրէն՝ Առաջին կամ Գլխաւոր
Յարութեան մէջ բաժին մը: Ստանալիք այս անմա-
հութեան հետ նաեւ անոնց նոր մարմիններ ալ խոս-
տացուած են, ո'չ թէ մարմնեղէն՝ ալ Հոգեղէն, ո'չ
թէ առաջին մարդուն նմանութեամբը — «Ինչպէս որ
Հոգեղէնին կերպարանքը հագեր ենք, երկնաւորին
կերպարանքն ալ պիտի հագնինք:» — Ա. Կորնթա-
ցիս ԺԵ. 49:

ՄԱՐԴԸ ԱՆՄԱՅ Է

Պր. Էտիսըն իր վերջնական եղրակացութեամբ
բոլորովին կը համաձայնի Ս. Գրոց հետ թէ մարդկա-

յին Հոգին կամ անհատականութիւնը միշտ մարմնեղէն յօրինուածքէ մը կախում ունի: Նոյնպէս ալ մենք պէտք է Համաձայնինք Սբ. Գրոց եւ Պր. Էտիսընի Հետ թէ բոլոր Հոգիները կը մեռնին: Աստուածաշունչը կ'ըսէ. «Մեղաց վարձքը մահ է», եւ դարձեալ, «Այն Հոգին (անձը) որ կը մեղանչէ, պիտի մեռնի»: Աստուածաշունչը կը բացատրէ թէ Ադամ, որպէս կենդանի Հոգի մը, կրնար մշտնջենապէս շարունակել իր գոյութիւնը, եթէ ոտնակոխ չընէր Աստուածային Օրէնքը եւ ալդ մեղանջումն էր որ իր վրայ բերաւ մահուան պատիժը:

Ո՞ւր է ուրեմն մարդկային անմահութիւնը: Մեր պատասխանն է թէ Աստուծային անմահութեան նըման մարդկային անմահութիւն գոյութիւն չունի — այն իմաստով թէ մարդուն Համար անկարելի է մեռնիլ: Միմիայն Աստուած այս իմաստով անմահութիւն ունի: Երբ որ մարդուն նկատմամբ կը գործածենք անմահութիւն բառը, մենք զայն ոչ թէ դրական իմաստով է որ կը գործածենք, այլ վերաբերական կերպով: Մենք ըսել կուզենք թէ մահը Ադամին ու իր սերունդին գոյութեանը վերջ չի դնել — Հապա թէ Աստուծային նախախնամութեամբ անոնց Համար ապագայ կեանքի մը կարգադրութիւն եղած է, որուն ե'րբ, ո'ւր, եւ ի'նչպէս ըլլալը Սբ. Գիրքը որոշ կերպով կ'ըսէ:

ՄԵՌՆԱԼ

ՀՈԳԻՆԵՐԸ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ Կ'ՍՊԱՍԵՆ

Մեծ Առաքեալը Պօղոս՝ կը յայտնէ թէ «Մեռելոց յարութիւն մը տեղի պիտի ունենայ, թէ՛ արդարներուն եւ թէ՛ մեղաւորներուն»: Իսկ Եբրայեցի

Մարգարէն Դանիէլ՝ կ'ըսէ. «Երկրիս Հոգին մէջը քնացողներուն շատերը պիտի արթննան»: (Գործք Առաքելոց ԻԳ. 15, Դանիէլ ԺԲ. 2): Արթննալու ժամանակը առաւօտուն պիտի ըլլայ, ինչպէս որ ներկան մեղաց ու խաւարի գիշերն է: Փառաւոր, յուսաբեր եւ ցանկալի առաւօտը կը մօտենայ, ինչ Համեմատութեամբ որ ցաւի եւ տխրութեան, արիւնի ու արտասուքի գիշերը կ'անցնի:

Այդ մեծ Հաղարամեայ Օրը փառաւոր արշալոյս մը պիտի ունենայ որուն լոյսը արդէն սկսեւ է նախանշոյլի մեր ժամանակներու Հիանալի գիւտերովը, որոնց օգնելու Համար Պր. Էտիսըն Ամենակարողէն գործածուած է: Շուտով Արդարութեան Արեգակը պիտի սկսի փայլիլ եւ ցրուել խաւարն ու տգիտութիւնը, նախապաշարուած, մեղքն ու մահը: Շուտով Աստուծային արդարութեան եւ սիրոյ տիրապետութիւնը առատ օրհնութիւններ պիտի բերեն մեր թըռուած մարդկութեան, որ ներկայիս մեղաց անէծքին ներքեւ կը Հեծէ: Շուտով՝ բոլորն ալ պատեհութիւն պիտի ունենան իրենց տկար եւ անկեալ ստորին վիճակէն ազատուելու. անոնք Հետզհետէ յարութիւն պիտի առնեն կամ պիտի վերականգնին մարդկային՝ երկրալին բնութեան բովանդակ կատարելութեամբ, ու այսպէս, ահա, պիտի վերադառնան Արարչին պատկերին ու նմանութիւնը, որը Հայր Ադամ իր անհնազանդութեամբը կորսնցուց իրեն եւ իր սերունդին Համար: Անոնք ետ պիտի ստանան նաեւ այն դրախտը որը իրենց նախահայրը կորսնցուց, միայն թէ աւելի մեծ Համեմատութեամբ, Սբ. Գիրքը կը վստահեցնէ մեզ թէ՛ ի մօտայ Հաստատուելիք այս Ոսկեդարի Հաղար տարուայ տեւողութեան, ամբողջ աշխարհը դրախտի (պարտեզի) պիտի վերածուի,

ուր «Ամեն մարդ իր որթին տակը ու իր թղենիին տակը պիտի նստի, ու վախճանող պիտի չըլլայ. ինչու որ զօրաց Տիրոջը բերանը խօսեցաւ»: — Միքէալ Դ. 1-8, Եսայի Լե. րգ. 41-րդ, Եզեկիէլ Լ. 2. 33-36:

Շատեր կը քննան բայց ո՛չ յաւիտեան.

Փառաւոր արեալո՛յս մը կայ.

Մենք պիտ' միանանք անբաժան յաւիտեան.

Յառաւօտն մեծ յարութեան:

Ովկիանի խոր-յատակ քարայրներէն,

Անապատէն ու դաւտերէն,

Արիւնոռոգ ձորերէն ու լեռներէն,

Անքիւ մեռելներ պիտ վեր-կանգնին:

ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐԱՏՐԱՄԸ

48,000 երկար տարիներու տեւողութեան տեղի ունեցած Աստուածային Ծրագրի աչքառու բոլոր դէպքերը 96 հմտալից քարոզներով եւ 370 գեղեցիկ պատկերներով նկարագրուած են, որոնց սկզբնատիպերը երկար տարիներու աշխատանքի եւ միլիոններով դրամի կը կարօտին:

Այս լաթակազմ Հեղինակութեան գինն է՝ Մէկ Տոլար (\$1.00):

ԴԱՐԵՐՈՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Կարգացէ՛ք այս Հատորը, եթէ կը փափաքիք զիտնալ ներկայ քաղաքական եւ տնտեսական տագնապներուն բուն պատճառը, ու անոնց վերջնական արդիւնքը: Այս ոսկեզօծ տառերով քանդակուած, լաթակազմ մեծ Հատորին գինն է՝ Մէկ Տոլար, (\$1.00):

ՐԱՊՊԸՆ ԱԶԻՄ ԿԻՆԻԻ

ՎԷՔԵՅՂԱՄ ՊԵՐԼԻԲԼԵՐԻՆ ԻԹՄԱՄԸ

Այս 144 էջերէ բաղկացած Հայատառ-Տաճկերէն զրբոյկը մասնաւորապէս պատրաստուած է մեր թրքալօս Հայրենակիցներու համար, որն որ բանաւոր կերպով կը պարզէ «Զարիքի թուլատրութեան», եւ ժամանակաշարմար «Մարգարէութեանց Կատարման», նման խիստ կարեւոր նիւթերը: Իւրաքանչիւր օրինակը 25 սէնթի կը ծախուի:

Բոլոր ապսպրանքները զրկուելու են.

ARMENIAN BIBLE SOCIETY << Ազգային գրադարան
2755 Broadway, New York

NL0027240

0027240

ms

Հետեւեալ նիւթերու շուրջ տետրակներ եւ քերթեր ՁՐԻ կը դրկուին ամէն անոնց, որոնք քարտով մը մեզ կը դիմեն:

1. Արմազեղոնի Պատերազմը:
2. Ազգերը ապշութեամբ պիտի տաղնապին:
3. Բոլոր ազգաց ցանկալի բաները:
4. Հոգին կը մեռնի[՞]:
5. Մեծ պատերազմին պատասխանատուները:
6. Զի փրկուած մեռեալներու ուէ յոյս կա[՞]յ:
7. Մեծատան եւ Ղազարոսին առակը:
8. Գողերը Դրախտին մէջ:
9. Մարգարէական կարեւոր գետելիքներ:
10. Ս. Գրոց ամենաթանկագին համարը:
11. Քրիստոսի երկրորդ գալուստը:
12. Գերագոյն Աստուած մը կա[՞]ջ:
13. Հոգւոյ Անմահութիւնը:
14. Բաբելոնի Անկումը:
15. Աստուած ինչո՞ւ չարիքը թոյլատրած է:
16. Արդարութեան Արեգակը:
17. Կենաց Զուրի Գետը:
18. Առաքելական Յաջորդութեան Վարդապետութիւնը Ս. Գրոց վրայ հիմնուած է:
19. Վիճակաց անհաւասարութիւնը ու անոնց դարմանը:
20. Էօլիւլէր նէրէ՞տէ տիրէր:

Ապսպրանքները դրկուելու են՝

ARMENIAN BIBLE STUDENTS

2755 Broadway, New York City, U. S. A.